

RECUZITA OBICEIURILOR DE ÎNMORMÂNTARE DIN SATELE RUDINA ȘI VLADIMIREȘTI, COM. BALA, JUD. MEHEDINȚI POLIFUNCȚIONALITATEA ȘI SENSURILE EI

TEODOR PLEȘA

Satele Rudina și Vidimirești, sunt așezări incluse astăzi în perimetrul comunei Bala, județul Mehedinți. În vechea împărțire teritorial - administrativă, Rudina și Vidimireștiul aveau administrație proprie, iar hotarele lor includeau sate și cătune ce aparțin în prezent altor localități. Comuna Rudina, județul Mehedinți : „... 896 locuitori, 172 case, 3 biserici și o școală. Are cătunele : Berești, Gozobi, Plăviți și Croitori”. Comuna Vidimirești, județul Mehedinți : „... 1000 de locuitori, 200 de case, 3 biserici și o școală. Are satele : Ohaba și Păpești, cu mai multe cătune”. (Marele dicționar geografic al României, vol. V, București, 1902).

Risipite de-a lungul văilor formate de pâraiele Bala, Ponoarele, Rudina, Crainici și pe dealurile Brateș, Crainici, Bratovoiești, Rudina, Dâlma, Runcșor, așezările comunei Bala sunt situate într-un cadru geografic deosebit de pitoresc. La est comuna se învecinează cu localități din județul Gorj. La nord cu orașul Baia de Aramă și comuna Ponoarele, la vest cu comunele Izverna, Balta, Ilovăț, iar la sud cu comuna Sovarna.

Cu 1700 construcții de locuit - și aproximativ 6000 de locuitori (circa 2500 bărbați și 3500 femei), comuna Bala are 12 școli generale, 4 grădinițe de copii, 4 cămine culturale, o bibliotecă, 14 unități comerciale, 18 biserici și 16 cimitire. Satele în care s-a întreprins cercetarea au 214 construcții de locuit și 2500 de locuitori. (Datele au fost extrase din arhiva comunei Bala în septembrie 1974 și iulie 1975. Majoritatea lor au fost menționate și în lucrarea „Localitățile județului Mehedinți”, editată de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Mehedinți, 1974).

Din suprafața totală agricolă de care dispune comuna (5070 ha), 2089 ha sunt pășuni și fânețe, 500 ha vii și livezi și numai 238 ha teren arabil.

Subsolul comunei, bogat în ape termale sulfuroase, a permis amenajarea în anul 1968 a unei stațiuni balneare situată între satele : Bala de Sus și Bala de Jos - Bala Băi - cu o capacitate de aproximativ 300 de locuitori.

Pentru o cât mai bună înțelegere a modului în care se leagă cazual și se întrepătrund elementele ce compun „Recuzita de trecere”, vom relata, pe scurt, succesiunea lor, așa cum se conturează din cercetările de teren. (În septembrie 1974 am avut prilejul să folosim metoda observației prin participarea indirectă și la un ritual de înmormântare ce a avut loc în comuna Bala).

Recuzita necesară pregătirii trupului și de călătorie a acestuia

Ca și în alte zone etnografice ale țării noastre simptomele decesului și decesul oricărei persoane în cadrul unei familii din satele Rudina sau Vidimirești, presupune în primul rând (moment), aprinderea unei lumânări, umplerea unei „ulcele” (cană) cu apă și așezarea ei pe fereastra camerei defunctului, apoi anunțarea femeilor care-i vor cânta „Zorile”, a dascălului pentru „trasul clopotului ce vestește satului evenimentul”, a preotului și, în sfârșit, anunțarea rudelor, vecinilor și a celorlalți oameni. În acest timp, cei rămași acasă, cu ajutorul vecinilor, încep pregătirea interiorului și a exteriorului gospodăriei în vederea desfășurării ritualului : se întorc sau se acoperă oglinzile din casă, se pune doliul la poartă sau pe peretele vizibil din stradă al casei, se pregătesc cele necesare îngrijirii trupului, pentru „călătorie”, adică albia sau scândurile pe care urmează a fi spălat, foarfecele pentru tunsul părului și tăiatul unghiilor (pentru bărbat briciul sau mașina de ras), hainele cu care va fi îmbrăcat. Ele au fost pregătite cu mult timp înainte. În toate cazurile, se folosesc elementele de bază ale costumului popular de sărbătoare, fără hainele groase pentru anotimpul friguros, iar căciula sau pălăria, când este bărbat, se pun pe capacul sicriului sau pe perna defunctului, ele fiind date, înainte

înhumării, de pomană. Deci, sunt grupate toate elementele de recuzită care, vor participa în cadrul celorlalte părți ale structurii sistemului nostru „Recuzita de trecere”.

Când defunctul este bălbat, pentru a-l îngriji (spălatul trupului, ras, tuns, tăiatul unghiilor, îmbrăcatul) sunt chemați 1 - 3 bărbați - nu sunt chemate rudele de sânge, ci, cel mai adesea, „nepoții din moșit” - când este femeie se respectă aceleași condiții, precizând că cei care o îngrijesc trebuie să fie femei. Apoi, brațele defunctului sunt împreunate pe piept, după care este așezat pe o masă sau chiar pe patul în care a decedat, cu fața spre răsărit.

O mare importanță în pregătirea defunctului pentru „marea călătorie” o au obiectele de recuzită materială, aparent neînsemnate, dar după cum vom vedea, cu semnificații deosebite : verigheta pentru cel căsătorit (când nu o au li se pune pe „inelar” orice fel de verighetă metalică), (cruciulița legată de degetul mic pentru bărbat) și iconița de pe piept (pentru femeie), banul și lumânarea, „merinde de drum” (turtița și oul ce i se ascund în sân), precum și ceea ce este foarte important pentru credința străveche a sătenilor din zona cercetată, „ ... trei piroaie sau caiele ce trebuie puse pe burtă, sub cămașă și stânse cu brăul, ca să nu se facă moroi” și „ ... unsul tălpilor cu unt sau ulei ca să nu se înțepe în mărăcinii cărărilor neștiute pe unde va umbla”.

Defunctul astfel pregătit este „măsurat” cu câteva fire din bumbac pentru „a i se face statul”. Adică, lumânarea care se strânge într-un anume fel și care va arde până la înhumarea lui, iar după aceea se va aprinde zilnic pentru tămâiatul mormântului, timp de 40 de zile. Aceeași măsură este folosită și de meșterii care-i lucrează sicriul („tronul”).

A doua zi se lucrează sicriul („tronul”) și crucea. Sicriul („tronul”) este pregătit numai de femeile care îi cântă „Zorile”. În tron se sparg trei căței de usturoi, se afumă cu călți și se pun nouă pietricele - una din „marmur” - o „floacă” de lână și după aceea palele. Peste pale macatul, pânză albă, perna. În pernă, pieptenele cu care s-a pieptănat, briciul cu care s-a bărbierit, sau la femeie acul cu ața, „iar toate de la mort - unghii, păr, barbă - tot în tron se bagă”. Pe urmă se așază mortul și se acoperă până la brâu cu pânza de ochi, „că pânza de ochi se trage pe față, numai după ce l-a făcut popa slujba la cimitir și s-a iertat cu toții ; pe urmă, nu se mai poate că-i bate capacul și-l bagă în groapă”.

În descrierea obiceiului au fost prezentate majoritatea elementelor de recuzită materială necesare pregătirii trupului (SUBSTRUCTURA A). Polifuncționalitatea și sensurile (semnificațiile) acestor elemente de recuzită materială este dată parțial, de „Cântecul Zorilor” în cele trei părți care se referă la aceste momente; „Zorile” ce se cântă la fereastră înainte de răsăritul soarelui, „Zorile” din tindă, „Zorile” tronului și „Zorile” crucii. (vezi ANEXA IV, CÂNTECUL ZORILOR). De exemplu : „ ... Cântă cucu sus pe moară, / Aprinde-ți o lumioară / Că (Ion) trage să moară”; deci, o dată cu primele simptome ale decesului, așa cum reiese din versul popular, apare lumina, apoi „ ... Fir, firule, fir / Fir de foaie-n fir, / De ce n-ai înflorit, / Și azi dimineată / Ca ieri dimineată ? / Ori n-ai înflorit, / C-abia ai privit, / La (Ion) pân s-a gătit. / S-a gătit, s-a împodobit, / Cu podoabe de argint, / C-a plecat de pe pământ.” Precizăm că aici sunt subliniate și valențele estetice ale costumului popular cu care este îmbrăcat defunctul și, în sfârșit „ ... Cântă cucui pe oblon, / pe (Ion) îl așază-n tron, / ” Dar, sicriul (tronul), pe lângă funcția sa de bază, aceea de a închide trupul defunctului, este considerat și „casa” acestuia : „ - Ce s-aude, / Colo jos pe cale, / La gură de vale ? / - Sunt trei meșteri, / Cu trei săculei, / Cu trei bardușele, / Cu trei frizărele. / Hule așa tare / C-au tăiat un stejar mare. / Mândru stejărel, / Vai sărac de el ! / Cin' ți-a poruncit, / De mi-al venit, / De la ai tăi frați ? / - (Ion) mi-a poruncit, / De m-am coborât, / Că l-am trebuit. / Mi-am adus o cracă / Casa iul (Ion) să-i facă. / Casă de vecie, / Tot a lui să fie / ”.

Astăzi, în credințele populare, funcțiile și sensurile elementelor de recuzită materială necesare pregătirii trupului pentru „marea sa călătorie”, așa cum reiese din anchetele efectuate, sunt :

- lumânarea pentru a-i lumina calea, „că pe lumea aialtă e-ntuneric”.
- ulcica (cana) - că apă de la fereastră îi trebuie sufletului să bea apă că-i însetat
- defunctul se spală „ ... pentru că pleacă la drum și trebuie să fie curat”.
- hainele „ ... la țoalele ale bune că merge la judecată”.

- pieptenele, foarfeca, acul cu ața, briciul sau mașina de ras „... îi trebuiesc să se ngrijească”.
- banul din mână „... să plătească vămile”.
- cruciulița sau icoana „... să-l apere de rele”.
- verigheta „... să arate că a fost înșurat sau măritată, că dacă nu a fost trebuia să-l îmbrace în ginere sau mireasă și să-i faci brad de nuntă”.
- turtița și oul ce i se ascund în sân „... ca să aibă ce mânca pe drum”.
- usturoiul, pietricelele, cuiele și fumul de câlți „... îl apără să nu se facă moroi”.
- sicriul („tronul”) mai are funcția și de pat „... când moare omul îi faci și pat. Nu-i pui paie, macat, cearceaf și pernă ?”
- pânză de ochi „... îl apără și-l înseamnă să fie recunoscut”.

Desigur, aceste explicații date de majoritatea anchetaților provin din sensurile, incomplete astăzi, ale unor rituri magice străvechi transmise din generație în generație și din cunoștințe furnizate de cercetarea empirică, despre sensul și puterea lucrurilor. Altele sunt datorate unor stări sufletești care generează o imagine în simboluri despre lumea necunoscută, „cealaltă”, ce s-ar putea să fie aidoma celei terestre. Astfel, usturoiului i s-au atribuit, din cele mai vechi timpuri, sensuri magice, datorită „miraculoasei” lui puteri în vindecarea unor boli și în combaterea molimelor. În prezent acest sens străvechi a fost înlocuit de credința că „... se pune usturoi ca mortu să nu se facă moroi”. De asemenea, „piroaiele sau caielele” aveau cândva rolul de a verifica dacă omul este mort sau numai în stare de leșin și nu aveau puterea de „... a-l feri să nu se facă moroi”. În acest sens nouă bătrâni de peste 70 de ani ne-au spus : „... înainte, piroaiele se înfigeau în burta mortului, pe rând fiecare, după ce se înroșeau în foc”.

După cum am văzut, pentru locuitorii satelor Rudina și Vidimirești obiectele din recuzita materială a obiceiurilor de înmormântare au sensuri și funcții precise : unora dintre acestea găsindu-li-se și explicația științifică. Sunt însă, obiecte a căror funcție și semnificație rămâne valabilă numai la nivelul credințelor populare, fără a avea o motivare din punct de vedere rațional, tocmai pentru că sensurile și funcțiile străvechi ale acestor obiecte au fost pierdute. Este cazul celor nouă pietricele ce se pun în sicriu („tron”), al oglinzilor care se întorc cu fața la perete, precum și al legăturilor cu ajutorul cărora sunt fixate mâinile pe piept și apropiate picioarele defunctului. (Din informațiile culese aceste legături au puteri magice nelimitate pentru că sunt folosite de vrăjitoarele satului la farmece).

Recuzita materială din cadrul obiceiurilor de înmormântare este deosebit de importantă și pentru etnografie, deoarece în majoritatea cazurilor ea se confecționează cu cel puțin 10 - 15 ani înaintea decesului sunt situații când bătrâni de 90 - 95 de ani și-au „rânduit cele necesare morții” cu 20 de ani înainte.

Sinteză a trăsăturilor caracteristice ale principalelor piese de port popular de sărbătoare din zonă, precum și a ținuturilor de interior, recuzita îți oferă un exemplu elocvent de diacronie în raport cu sincronia timpului în care se desfășoară ritualul de înmormântare, cercetat la o anumită dată. Este obligatorie studierea sincronică în cadrul ritualului de înmormântare, a costumului popular de sărbătoare specific unei anumite vârste. Suita de ștergere și peschire ce se dau de „pomână”, pânza de ochi, macatul ce se pune în sicriu („tron”), hainele ce se dau ulterior „de pomână”, sunt elemente diacronice cu vremea la care au fost lucrate. Un exemplu în acest sens îl constituie, când defunctul este un bătrân sau o bătrână, opoziția dintre costumul acestuia și costumele purtate de femeile care-i cântă „Zorile”. Am întâlnit în cercetarea noastră, din cadrul pieselor de bază ale costumului popular tradițional femeiesc, cămașa tipică zonei Mehedinți cu mâneca largă, cu câmpurile ornamentale plasate pe mâneci și pe „ciupag”, brodate cu arnici negru și vâlnicul roșu cu alesături („opregul creț”). De asemenea, „legătura” de cap bătrânească cu colțișori din mărgelă și „cârpa” de borangic cu alesături la cele două capete.

O piesă mai aparte, din cadrul recuzitei materiale este „panza de ochi”. Este confecționată din pânza de bumbac țesută în casă și în formă de cruce. Pe margini sunt aplicați ciucuri din arnici

roșu și negru, iar pe suprafața pânzei sunt brodate sau alese motive geometrice grupate câte cinci; în centrul pânzei domină motivul crucii. De colțurile părții centrale, care acoperă trupul defunctului sunt cusute în diagonală două șnururi.

În cazul acestei piese, putem vorbi, mai puțin de o polifuncționalitate, dar putem vorbi de multiplele sensuri pe care i le acordă majoritatea bătrânilor din zona cercetată de unde și prețuirea mare pe care i-o dau. Ei susțin, că toate grupurile de motive brodate sau țesute pe „pânza de ochi” au importanța lor și mai ales șnururile, pentru că, datorită lor „... omul nu este supărat pe lumea aialtă de toate relele și îl ajută să treacă cu bine toate vămile”.

O asemenea piesă, necesară oricărei colecții de muzeu prin valențele estetice pe care le implică, cât și prin semnificațiile încă nedescifrate, ale grupărilor de motive țesute sau brodate pe ea, este, datorită prețuirii acordate de localnici, aproape imposibil de achiziționat.

Recuzita necesară „călătoriei”.

Și în această zonă etnografică a țării noastre, de la decesul persoanei și până la înhumarea acestuia, trec, de obicei, trei zile. Pregătirea se face în prima și a doua zi. În a treia zi se adună lumea pentru formarea cortegiului și „pornirea” defunctului în „marea sa călătorie”. O curiozitate a zonei constă în aceea că priveghiului nu i se acordă o importanță deosebită ca în alte zone ale țării; de exemplu Vrancea. Defunctul este aici priveghiat numai de membrii familiei și de persoanele care ajută la pregătirea celor necesare îngrijirii trupului și a pomenii.

Pentru sătenii din Rudina și Vidimirești priveghiul înseamnă numai „păzirea mortului ca să nu intre în casă și să treacă pe sub tron v'un câine sau v'o pisică, că dracu în astea se bagă și-i fură sufletul”.

În ziua în care s-a stabilit înhumarea, după ce femeile i-au cântat „Zorile” de „scos tronul”, iar preotul i-a făcut slujba cuvenită se formează cortegiul funerar și se pleacă către biserică și cimitir.

Cortegiul are următoarea alcătuire : persoana care aduce crucea, apoi cei care duc capacul sicriului („tronului”) și praporele, dascălul cu sfeșnicele, preotul, femeia care duce coșurile cu pânză, gulere, colaci, lumânări și coliva de țărână, apoi tronul așezat pe „pat” sau car, când cimitirul este departe și, în sfârșit, familia defunctului, rudele acestuia și ceilalți săteni.

Așa cum se poate observa, recuzita materială necesară „călătoriei” este alcătuită din următoarele elemente : „merinde pentru drum”, banii, crucea, capacul tronului, praporele, lumânările, „patul” sau carul, peșchirele legate cu câte un ban în ele, peșchire care se pun la toate obiectele mai sus enumerate.

Despre polifuncționalitatea și sensurile acestor grupuri de elemente de recuzită materială, precizăm următoarele :

- oul și turtița ascunse în sânul defunctului sunt „merindea de drum”,
- banii, atât cel din mâna defunctului, cât și cel ce se aruncă la fiecare răscruce de drumuri, reprezintă „prețul vămilor”,
- crucea este un semnal ce va comunica despre un loc și o persoană anume, ea „... îl apără de soare, / larna de ninsoare. / ” și reprezintă un simbol al poverii păcatelor defunctului ce trebuiesc ispășite prin purtarea crucii pe lungul drum”,
- capacul sicriului („tronului”) este „acoperișul casei defunctului”,
- praporele este un simbol religios care prin scenele pictate pe cele două fețe ale sale, nașterea și învierea, vrea să arate tuturor că „morții vor învia”,
- sfeșnicul poartă „lumina” (lumânarea) ce-i va lumina mortului valea”,
- peșchirele sunt semnale ce atrag atenția asupra ceremonialului; se dau pentru „a avea pe lumea aialtă mortu cu ce se trage” și ca să aibă cu ce plăti pe cei ce-i înlesnesc continuarea călătoriei”. Se mai pot menționa și câteva practici cu semnificații ce privesc unele credințe populare străvechi. De exemplu : persoanele care scot sicriul („tronul”) din casă au grijă ca poziția defunctului să fie mereu „cu picioarele-nainte” pentru că „dacă nu, îl întorci și vrea să mai rămână și ca să plece, mai ia pe cineva”, sau în momentul în care sicriul („tronul”) este scos pe poartă, cineva trebuie să

spargă oala cu care s-a turnat apă la spălarea defunctului, fiindcă „numai așa îi slobozi sufletul de murdăria trupului” (Astfel, măsurile de igienă au căpătat alte semnificații).

Recuzita necesară îngropării trupului

După ce defunctului i s-a oficiat slujba religioasă în biserică cortegiul funerar se îndreaptă către cimitir. Este obligatorie oficierea slujbei religioase în biserică, indiferent dacă cimitirul este pe locul acesteia sau în afara vetrei satului. În cazul satelor Rudina și Vidimirești cimitirele sunt în curțile bisericilor.

Ajuns lângă groapă, sicriul („tronul”) este coborât de pe „pat” și se așază pe pământ. Aici i se oficiază ultima slujbă religioasă, familia, rudele și sătenii își iau rămas bun prin sărutarea mâinii defunctului, apoi i se trage pânza pe ochi, este stropit cu vin și untdelemn sfințit de preot și se bate capacul sicriului („tronului”). După aceea familia defunctului împarte ștergarele celor care au dus principalele obiecte de recuzită, dă câte trei metri de pânză groparilor, pânză cu care se coboară sicriul în groapă, aruncă simbolic câte o mână de țărână peste sicriu și în timp ce se astupă groapa, se aranjează mormântul și se înfige crucea, sătenii se spală pe mâini și primesc, peste groapă din partea familiei, colaci (câpețele de gulere) și colivă de țărână. Înhumarea ia sfârșit în timp ce femeile cântă „Zorile de țărână”.

La părăsirea cimitirului, cei care nu sunt rude cu defunctul își lasă doliul (fășia de pânză neagră) într-unul din copacii de la poartă, loc în care după șase săptămâni îl depun rudele, iar la un an familia.

Polifuncționalitatea recuzitei capătă sensuri numai după înhumare.

Din grupul elementelor de recuzită materială specifice acestei structuri, piesa care nu trebuie neglijată din punct de vedere etnografic este crucea, deoarece în evoluția constructivă a ei s-au adăugat de-a lungul timpului, elemente care îi conferă o incontestabilă valoare artistică. Așa cum arătăm mai sus, o dată cu sicriul („tronul”) se lucrează și crucea. Specific satelor cercetate este obiceiul, ca după o anumită vreme, crucea inițială să fie schimbată cu o alta, care, pe lângă funcțiile și semnificațiile arătate, are și valoarea unui adevărat monument funerar.

În cimitirele satelor comunei Bala am găsit trei tipuri de cruce : de la cea simplă, la crucea cu elemente suplimentare pe brațul transversal („pui de cruce”), cu dublu transept, cu „aripioare” și cu pistornic deasupra. Astfel, „statul mortului” cu care se tămăie mormântul până la 40 de zile se așază sub o „aripioară” a crucii, iar de pistornic se leagă „gulerășul cu cea nouă ciucuri”, piesă ale cărei funcționalitate și semnificație s-au pierdut.

Urmărind evoluția tipurilor de cruce menționăm că, în unele localități învecinate din județul Gorj, se mai păstrează însă însemnul străvechi al locului de înhumare, stâlpul, pe care apare incizat numai semnul crucii; de unde și expresia, destul de frecventă în zonă, „mă duc la ..., la stâlp” sau „stați-ar stâlpul la cap”.

În satele Rudina și Vidimirești obiceiurile de înmormântare nu au mai păstrat **bocetul** ca pe o creație artistică populară, ci ca o expresie directă a durerii familiei în care a avut loc decesul; deci „bocitoarele” (femeile specializate) nu apar ca în alte zone ale țării. De asemenea, în studiul de față nu am avut în atenție analiza elementelor spirituale de natură religioasă.

În cele ce urmează, vom prezenta succint unele considerații asupra „Cântecului Zorilor”, parte spirituală cu cea mai mare întindere și importanță în cadrul obiceiurilor de înmormântare practicate în zona cercetată.

Ca și în cazul recuzitei materiale din sistemul „Recuzite de trecere”, părțile elementelor spirituale din „Cântecul Zorilor” sunt adoptate și suferă modificări în funcție de aceleași criterii împrejurări care au determinat moartea individului, sexul, vârsta, starea civilă, starea socială și gradul de urbanizare a localității. Fiecărei structuri și părți de structură le corespund grupuri de elemente spirituale proprii în „Cântecul Zorilor”, a părților care se cântă la fereastră înainte de răsăritul soarelui, în tindă, la „tron”, la cruce, pe drum către biserică și cimitir.

Atât din punct de vedere melodic, cât și din punct de vedere al conținutului, „Cântecul Zorilor” nu este bocet în înțelesul pe care-l cunoaștem noi din antologiile de versuri populare, el are un anumit specific ce îl scoate din această sferă și a rezistat peste veacuri, deoarece sintetizează toată filosofia despre viață și moarte a țaranului din Oltenia. Este, de fapt, un fel de „prohod păgân” care vorbește de moarte prin descrierea vieții pământenilor.

Recuzita necesară continuării călătoriei și a stabilirii în „lumea cealaltă”

Conform credințelor străvechi, cât și cultului creștin - ortodox, defunctul își continuă viața și pe „lumea cealaltă”, ca atare, nevoile sale vor fi aceleași : haine, apă, obiecte și mai ales, „lumină” ,... ca să nu stea pe întuneric”. Toate acestea nu i se pot da direct, nemaexistând fizic: de unde și motivarea pentru persoanele mijlocitoare. Adică a persoanelor care primesc daruri („de pomană”).

În zona cercetată se fac următoarele feluri de daruri („pomeni”), darul de lumină (lumânări), darul de „peschire și stergere”, darul de mâncare și băutură, darul de vase, darul de îmbrăcăminte, darul de apă, darul de obiecte, darul de animale, darul de „horă sau joc” (în situația când defunctul a fost flăcău sau fată de măritat).

Darul de lumină (lumânări), darul de vase, darul de mâncare și băuturi ocupă locul cel mai important, deoarece ele se fac conform unei practici calendaristice însușite și respectate de întreaga colectivitate, practică regăsită și în normele impuse de cultul creștin - ortodox. Aceste tipuri de daruri („pomeni”) au și unele elemente proprii : coliva de țărăni, coliva de parastas, colacii (căpețelele și colacii de Dumnezeu), prescura și bățul (un băț de care se leagă un peschir cu un ban în el, colacul de Dumnezeu, ulcica cu băutură, câteva fire de lână și flori).

Darul de „peschire și stergere”, alături de darul de îmbrăcăminte, se practică cu o frecvență mai redusă : după înhumare, la 40 de zile și la 7 ani, odată cu deshumarea și reînhumarea.

În zona cercetată, darul de animale este cel mai rar practicat; astăzi, reducându-se la „... o pulpă de porc dată de pomană la sărbători pentru morții din familie”.

Darul în obiecte constă în a da „de pomană” obiectele mărunte care au aparținut defunctului : punga de tutun sau tabachera, luleaua, cremenea și amnarul, bâta, briceagul etc.

Darul de apă se face într-un mod cu totul special, obiceiul fiind cunoscut sub denumirea de „cărutul apei”. Un copil „nevinovat”, până la 14 ani, dacă defunctul a fost bărbat și fată până la 13 ani, dacă a fost femeie, timp de 40 zile, dimineața până-n răsăritul soarelui, cara câte un ulcior cu apă de la fântână („bunar”) sau de la izvor și de fiecare ulcior cu apă curată, face câte o creștătură pe un băț. Când bățul are 40 sau 41 de creștături „se slobozește apa” (se mai spune și „se sloboade izvorul”). „Slobozirea apei” nu se face marțea și vinerea, de aceea sunt cazuri când bățul poate avea și 41 de creștături. Obiceiul se practică numai la malul unui râu, după un ritual foarte interesant. Se face tot sub formă de ceremonie și presupune o recuzită specială. Nu vom insista asupra acestui obicei.

Practica de a da „de pomană” persoanelor cât mai îndepărtate de familie, deci nu rudele, poate fi pusă pe seama prevenirii unor contaminări în cazul când defunctul a suferit de o boală molipsitoare.

Obiceiul de a face daruri (ofrande) cu ocazia înhumării și după înhumarea unei persoane, este foarte vechi. Îl găsim și la alte popoare. Atât cercetările arheologice de la noi din țară, cât și din alte țări, ne permit să afirmăm că el ni s-a transmis din epoci istorice îndepărtate.

Analiza și interpretarea polifuncționalității și a sensurilor recuzitei de trecere, folosită de locuitorii satelor Rudina și Vidimirești în practicarea obiceiurilor de înmormântare, ne permit să afirmăm următoarele :

- Conținutul ceremonialului de înmormântare din această zonă este mai puțin religios (folosim cuvântul în accepția cultului creștin - ortodox), decât în Moldova, Muntenia și Transilvania.

- Obiceiurile de înmormântare practicate în cadrul acestui rit de trecere din ciclul vieții, conțin încă un număr mare de grupuri cu elemente spirituale și de recuzită materială, ce aparțin unor credințe

și practici vechi, anterioare creștinismului. Se pot deosebi chiar părți de structură și substructură care au fost preluate de cultul creștin - ortodox; altele, ce sunt în contradicție cu aceasta; deci „tolerate”. De exemplu : în credința locuitorilor acestei zone omul nu se mai poate întoarce niciodată. Nici nu trebuie să se întoarcă. Moșii și strămoșii sunt prețuiți și păstrați în cadrul colectivității, dar numai spiritual. Prezența lor fizică înseamnă nenorocire. Ei nu mai sunt și nu mai trebuie să fie niciodată. Astfel, „... s-a făcut moroi și a trebuit să-l dezgroape, să-i scoatem inima și să i-o frigem în foc. Baba Angheloanea descânta și noi dezgropam și eram beți turtă, că altfel nu ne prindea. Ne era frică. Ne băgau jandarmii la ocnă. Și a sărit inima. Și i-am căutat-o și i-am băgat-o la loc. Am îngropat-o și n-a știut nimeni. Dar n-a mai apărut strigoaica”. Majoritatea informatorilor în vârstă ne-au mărturisit, că probabil cu 60 - 70 de ani în urmă dezgroparea morților înainte de a împlini 7 ani era foarte frecventă și nu pe motiv că „... se făcea moroi”. Trei dintre anchetați ne-au mărturisit că au săvârșit asemenea fapte. Deci într-o contradicție flagrantă cu „... Aștept învierea morților și viața veacului ce va să vie...” și cu Învierea lui Isus pictată pe Praporele nelipsit din cortegiul funerar. Credința că omul fizic, nu mai trebuie să fie niciodată a fost „tolerată” și se păstrează și astăzi în conștiința locuitorilor zonei de care ne-am ocupat.

- Un alt exemplu îl constituie menționarea celor trei femei care cântă „Zorile” ; „... înainte cântau și cinci și șapte și chiar nouă”.

- Pentru slujbele religioase ce se fac la înmormântare nu este afectat nici un sfert din timpul care este necesar „Cântecului Zorilor”. „... Întâi trebuie să-i cânte „Zorile” că popa o să-i citească când o putea să vie”. „...pe popă îl cheamă după ce sunt chemate femeile care-i cântă „Zorile”. „... fără „Zori” și fără popă nu s-a văzut încă la noi înmormântare”.

- Alt exemplu îl constituie pregătirea sicriului („tronului”) : „... Tronul îl aranjează întâi muierile și după aia îl sfințește popa. Că dacă nu-i spargi trei căței de usturoi, nu-l afumi cu câlți de cânepă și nu-i pui nouă pietre, din care să fie marmur, se face moroi și-i rău, că-i ia pe toți”.

Nota specifică a obiceiurilor de înmormântare practicate în această zonă este dată, totuși, de „Cântecul Zorilor”. Femeile, care cântă „Zorile”, ne amintesc parcă de corul tragediei antice. Astfel, cele trei femei care cântă „Zorile” - un fel de „maestre de ceremonii” - îmbrăcate în costume populare de sărbătoare, apar ca trei „pete vii” de culoare de fondul „mort” al hainelor cernite din „spectacolul funebru”. Melodia și versurile „Cântecului Zorilor” - ca „un marș funebru” al cartegiului - sunt impresionante. De la o melodie și versuri cu accente profund dramatice, „Zorile de rămas bun” proprii unor asemenea împrejurări, se trece la note și versuri sobre în final, când bubuitul bulgărilor de pământ ce acoperă sicriul („tronul”) se contopește cu melodia „Zorilor de țărână” ce redeșteaptă parcă lumea din meditație.

CÂNTECUL ZORILOR

(variantă din satul Vidimirești, comuna Bala, județul Mehedinți,
informator MUTIS ELENA, 64 ani)

Se cântă în fiecare dimineață în cele trei zile, înainte de răsăritul soarelui, în curte de 1-3-5 femei.

„Cocoșii negri cântară,
Zorile că se vărsară.
- Zorilor, surorilor,
Nu pipirăți a zori
Pân' soarele-o răsări
Și (Ion, nu s-o găti !
Cu nouă cuptori de pâine,
Cu nouă de mălai,
Cu nouă buți de vin,
Cu nouă de rachiu,
Și-ncă cu mesele 'ntinse,
Cu făcliile aprinse,
Încă cu bucate bune
Și-ncă cu pahare pline.
Și cu doi trei călușei
Încărcați de gălbinei,
Să-și plătească vămile,
Pe la toate porțile,
Și la toate străzile.
S-o găti, s-o 'mpodobi,
Tot cu țcale de argint,
Că nu mai umblă pe pământ.
Tot cu țcale de mătase,
Că el nu mai dă pe acasă.
Când o face jugul mugur,
Și răchita vinețele
Atunci o veni cu ele !
Și atunci și nici atunci,
Când o face calca nuci
Și răchita mere dulci !
Și atunci și nici atunci !
Și-au plecat, plecat,
Trei surori din sat,
Trei surori la flori
Din vărsat de zori,
Pân' la cântători,
Cu ceața în spinare,
Cu roua-n picioare.
Ele au tot mers,
Ceața ridicând,
Roua scuturând,
La flori culegând.

Ele tot au mers,
Flori tot au cules,
Florilor s-au dat
Până-n înserat.
Și au obosit,
Și tare-au greșit
Când au adormit.
Și s-au pomenit
În al miez de noapte
Cu flori de moarte.
Și mi s-au sculat,
Tot să mai audă :
Un cocoș cântând,
Sau vidră lătrând,
Ori popă tocând.
Și ~~nu~~ au auzit :
Nici cocoș cântând,
Nici vidră lătrând,
Nici popă tocând.
Dar au auzit,
Glasul cucului,
Tocma-n vârful muntelui
Și de speriat
Ele au strigat :
- Cucu, cucu, cucule !
Fă-ți codița punte,
Trece-ne-n hăl munte.
Iar cucu zicea
Și le răspundea :
- Nu pot fetelor
Că eu îs călător,
Pe an de două ori,
Fără ajutori.
Dar plecați și voi,
Din acest zăvoi
Pe glăsciorul meu :
Eu pe sus cântând
Voi pe jos mergând.
Eu din pom în pom,
Voi din om în om.
Eu din creacă-n creacă,
Glasu-mi să vă treacă,

Pe drum neștiut
La loc cunoscut.
La dealul cu jocul,
C-acolo-i norocul.
Unde-n lunca toată
Joacă jocul roată.
Și ai mai bătrâni
Părinți și străbuni.
Și copilași mici,
Tineri fete și voinici.
S-acolo-ntrebați
De (Ion) de-l (de-o) căutați.
Că l-a (a) luat-o-n horă
O nouă suroră,
Și-l joacă mereu
C-așa vru Dumnezeu.
Și Domnul Hristos,
Părinte la toți.

- Fir, firule, fir,
Fir de foaie-n fir,
De ce n-ai înflorit,
Și azi dimineață ?
Ori n-ai înflorit,
C-abia al privit
La (Ion) pân' s-a gătit.
S-a gătit, s-a-mpodobit,
Cu podoabe de argint
C-a plecat de pe pământ.
C-acu a plecat de-acasă,
Către-o lume mai frumoasă.
Dintr-o lume-ntr-altă lume
Unde soare nu apune.

Se cântă în tindă :

- Scoal (Ioane) scoală,
Să vezi ! ce să-mi vezi ?
Că privind spre soare,
Vine de la vale,
Un murg mohorât,
Dar nu e urât :

Cu blâncă cernită,
 Cu șaua cănită,
 Cu frâu șicuit,
 Cu scări de argint,
 Bune de suit
 Și de coborât.
 La tine-n obor,
 Bate din picior,
 Că are poruncă,
 Tot să mi te ducă.
 În dealul cu jocul,
 C'acolo ți-e norocul.
 Unde merge lumea toată
 Și tot joacă jocul roată.

Și ai mai bătrâni,
 Părinți și străbuni.
 Și copilași mici,
 Tineri, fete și voinici.
 Și-oi juca mereu,
 Că-asa vru Dumnezeu
 Și Domnul Hristos
 Părinte la toți !
 - Scoal' (loane) scoală,
 Pe față, pe brațe,
 Pe mâini pe la coate
 Pe oasele toate.
 De sudori de moarte.
 Pe mâini pe picioare

De-a morții coloare
 Scoal' (loane) scoală,
 Câte flori sunt pe pârâu,
 Toate plâng de dorul tău.
 Toate plâng și se jelesc,
 Și cad jos și se pălesc.
 Și în anii viitori
 Vor mai face alte flori.
 Floarea ta de tinerețe
 (*Dacă defunctul este bătrân)
 A pălit de bătrânețe,
 Floarea ta de tinerețe
 (*Dacă defunctul este tânăr)
 A pălit de frumusețe.

Se cântă când meșterii au terminat de lucrat sicriul („tronul”) și crucea :

- Ce s'aude, aude,
 Colo jos pe cale
 La gură de vale ?
 - Sunt trei meșteri,
 Cu trei securei,
 Cu trei bărdusele,
 Cu trei frizerele.
 Huie așa tare
 Că tai' un stejar mare !
 Mândru stejerel,
 Vai sărac de el !
 Cin' ți-a poruncit
 De mi-ai venit,
 De la ai munți 'nalți,
 De la ai tăi frați ?
 - (Ion) mi-a poruncit,
 De m-am coborât,
 Că i-am trebuit !
 Mi-am adus o cracă
 Casa lui să-i facă,
 Casă de vecie,
 Tot a lui (Ion) să fie !

Casă cu nouă ferești
 Cum nu întâlnești.
 Pe una să-i vie
 Mirosul de pâine,
 Pe una să-i vie
 Miros de fiertură,
 Pe una să-i vie
 Miros de beătură,
 Pe una să-i vie
 Mirosul de poame,
 Pe una să-i vie
 Mirosul de carne,
 Pe una să-i vie
 Miros de azimă,
 Pe una să-i vie
 Mirosul de smirnă,
 Pe una să-i vie
 Miros de tămâie,
 Pe una să-i vie
 Miros de mălai,
 Ca s-ajungă-n rai.
 - Mândru stejărel

Cin' ți-a poruncit,
 De mi-ai coborât,
 De la loc pietros,
 La loc mlăștinos ?
 - (Ion) mi-a poruncit,
 Că i-am trebuit.
 Vara să-l apăr de soare,
 Iarna de ninsoare.
 Pe aripioarele tale,
 Pui de colombe
 Și nu-s pui de colombe,
 Ci sunt frații tăi,
 Care-ai să trăiești cu ei.
 Jos mai la mijloc
 Cuib de busuioc.
 Jos la rădăcină,
 Smirnă și tămâie.
 Patruzeci de zile
 Tot lu (Ion) să-i fie,
 La loc de vecie
 Să se hodinească,
 Să nu-i mai dorească !

Se cântă când îi pune „merindea” în sân :

Ai plecat, plecat,
 (Ioane) - ai plecat !
 Pe drum 'ndelungat,
 Și n-apropiat.
 Cale îndepărtată,
 N-ai fost nicodată.
 Și să mergi, să mergi,
 (Ioane) să mergi,
 Pe cale 'nainte

Și să iei aminte,
 Că 'nainte ta
 Tot s-o mai făcea,
 Un pom înflorit,
 Puțin înfrunzit
 Cu frunza mărunță,
 Cu umbra rotundă.
 Sudoarea vei șterge,
 Tot la el vei merge

Și jos vei ședeă,
 Pân sân vei căta,
 De merindea ta.
 Se vezi ce-i găsi ?
 Tot un oușor.
 Și cu o turtiță
 De la a ta măicuță.

Se cântă când scoate sicriul („tronul”) din casă :

- Scoal' (loane), scoală,
Soarele răsare,
Și ești gata de plecare
Te despați de casă,
De toate, de masă,
De frați de surori,
De grădini cu flori,
Și de ai tăi feciori.
Că de-acuma-nainte,
Nu le mai găsești cuvinte.
Nici nu mai ești împreună,
Cum ai fost și pân-acumă.
Plângeți toți și lăcrămați
Și cu mine vă-mpăcați,
Și de cale vă cățați
Că pe-aici când o să dați,
De mine nu mai aflați.
Plânge și tu casa mea,
Că din tine voi pleca.
Plângeți și voi doi păreți,
Că-acu nu mai mă vedeți.
Plânge și tu bătătură,
Că acu nu mai auzi gură.

Plânge-mă și tu câmpie,
Că-acu nu mai vin prin tine.
Plângeți și voi boi la car,
Că de-acuma nu mai ar.
Plânge-mă tu fier de plug,
Boii nu ți-i mai înjug.
Plângeți-mă și voi oi,
Că eu mă despart de voi.
Plângeți și voi dobitoace
Că plec și vă las în pace.
Plânge-mă și tu pământ,
Că de-acuma nu mai sunt.
Plângeți-mă copilași,
C-acum plec și vă las.
Plângeți frați, plângeți surori,
Veniți de-mi aduceți flori,
Că ne despărțim cu toții
Și-mi petreceți ceasul morții.
Plânge tu muierea mea,
Că n-ai cum mă mai vedea.
Plângi tu mamă, plângi tu tată,
Că este ultima dată
Și de voi mă despărțesc,

Vă las și vă părăsesc.
Plângeți frați, surori, nepoți,
Că plec și vă las pe toți.
Plângeți și voi din vecini,
Plângeți și voi ai străini,
Că n-o să mai fiu cu voi,
La bine și la nevoi.
Plângi și tu bărbatul meu,
(*Când defunctul este femeie)
Că plec și îmi vine greu.
Plângi tu război de țesut,
Că nu-ți mai ții de urât.
Plângeți oale, plângeți vatră,
Că nu mai viu niciodată.
Plângi tu greblă,
Plângi tu sapă,
Plânge tu bunar cu apă,
Că de voi mă despărțesc,
Și-n pământ mă putrezesc.
Că nu mai sunt trecătoare
Și ma duc, sunt ducătoare.

În drum spre biserică și spre cimitir :

- Scoal' (loane), scoală,
Uită-te la răsărit
Vezi ce s-a ivit.
Este un pom mare-nflorit
E corpul tău împodobit.
Cu podoabe de argint,
De la cap pân' la pământ.
- Scoal' (loane), scoală,
Roagă-te de toți
Și de-ai tăi nepoți,
La zile de sărbători,
Șă-ți dea buchete de flori,
Și ulcior cu apă rece,
Apa să nu-ți sece.
Florile le-amirosești,
Ca să nu mai putrezești.
- Scoal' (loane), scoală,
Scoală și te roagă
De sfânta Marie,
Numele să ți le scrie,
Pe un buștenel de vie.
Și al de-l alege,
Când o să-l culege,

Numele ți le găsește
Și te pomenește.
- Scoal' (loane), scoală,
Uită-te la răsărit,
Vezi ce s-a ivit.
Un cal negru-mpodobit,
Și cu fața mohorâtă
Și cu coama-n vânt cernită,
Cu șaua boită,
Ș-argint la copită,
Cu scările de argint,
Numai bune de suit,
De suit, de coborât,
Că și tu ești mohorât.
Și n-a venit ca să stea,
Și-a venit să mi te ia.
Și să mi te ducă,
Pe locul cu jocul,
C-acolo ți-e norocul.
La locu cu brazii,
C-acolo ți-s frații.
La locu cu florile,
C-acolo-s surorile.

La locu cu pinii,
C-acolo-s vecinii.
La locu cu sfinții,
C-acolo-s părinții.
- Scoal' (loane), scoală,
Scoală și te roagă :
Răsari soare frățioare,
Cu razele-n picioare.
Și ia ceața văilor
Și praful cărărilor.
Și ia roua câmpului,
Și apa pământului.
Ioane, de-a veni, ai vre
Prin rouă ai degera
Și n-ai mai putea pleca.
Și praful te-a-ntuneci,
Și ceața te-a rătăci,
Și n-ai mai putea veni.
Și de-oi vrea să vii, să vii,
Să vii, vara de trei ori
Și iarna de două ori,
Că iarna-i mai friguroasă
Și e mai puțin duioasă.

Și vara-i mai călduroasă
 Și pentru om mai frumoasă.
 Și să vii primăvara,
 C-atunci ție îți plăcea,
 La pornitul plugului,
 La cântatul cucului,
 La zbieratul oilor,
 La mieitul mieilor.
 Și să vii așa ușor,
 Ca un golombior în zbor.
 Să mi te așezi binișor,
 Pe-o turtiță de bujor,
 Și să lași milă și dor.
 Și iar să mai vii, să vii
 Jos pe dealul stâniei,
 La apa fântânii.
 La apă cine-o veni
 De tine și-o aminti,
 Cu apă te-or răcori
 Și n-oi putezi.
 - Scoal' (Ioane), scoală,
 Uită-te la mâna dreaptă
 Și vezi, ce mai vezi.
 Câmpuri arătoare,
 Flori sămănătoare
 Și dumbrăvi răcoritoare.
 Florile să le privești,
 Să nu te ferești.
 Prin ele s-alergi
 Și să îmi culegi,
 Flori de micșunele
 C-au mult dor și jale.
 Să iei flori de peliniță,
 C-au mult dor și credință.
 Să iei flori de busuioc,
 Că mi-e dorul cu mult foc.
 Și vezi să nu iei,
 Floare de priboi,
 Că te-ai rătăci,
 Și vei pribegi,
 Și n-ai mai putea veni.
 - Scoal' (Ioane), scoală,
 Uită-te pe vale,
 Încotro soare răsare.
 Vezi o casă mare,

Cu ferești-n soare
 Și cu uși la vântu-ăl mare.
 În casă cine era ?
 Soarele și Somodiva.
 Se vorbea se sfătuia.
 Soarele așa zicea :
 Că el când lucește
 Toate văile-ncălzește.
 Văile, pădurile,
 Toate vietățile.
 Somodiva așa zicea :
 Că ea vine-n ceață
 Și oricine-ngheață.
 (Joi) la horă se va duce
 Mâna lui (Ion) s-o apuce.
 Și din horă i-o lua,
 Și el (ea) se ruga :
 - Lasă-mă de mână,
 Să mă-ntorc în urmă.
 Că d-acas' când am plecat,
 Ziua bună nu mi-am luat,
 Nici bine nu m-am rugat.
 Somodiva așa-i zicea :
 - Haida, haida înainte,
 Și nu-ți mai aduce aminte
 Că de acas' când ai plecat,
 Ziua bună nu ți-ai luat,
 Și bine nu te-ai rugat.
 Că de acum-nainte,
 Nu le mai grăiești cuvinte.
 - Scoal' (Ioane), scoală,
 Uită-te la mâna dreaptă,
 Și vezi, ce mai vezi ?
 O lină fântână
 C-o zână bătrână,
 Cu cărțile-n mână.
 Vezi că ea ți-o cere,
 Tot mâinile tale,
 Tu să nu le dai
 Că-ți trebuie-n rai.
 Că ai ce să dai
 Tot un colăcel,
 Cu un gulerel
 Și-o para în el,
 Ca să te lase să treci,

Pe alte poteci,
 Să nu zăbovești
 De vamă să te plătești.
 Vezi că ea ți-o cere,
 Și tot ți-o mai cere,
 Ochiul tău cel drept.
 Să pleci capu-n piept
 Și să- spui că nu i-l dai,
 Că-ți trebuie-n rai.
 Și iar să-i mai dai,
 Tot un colăcel
 Și un gulerel,
 C-o para în el.
 Ca să te lase să treci,
 Pe alte poteci,
 Să nu zăbovești
 De vamă să te plătești.
 Vezi c-atunci ți-o cere,
 Piciorul ce-l stâng
 Și trupul că-i strâmb.
 Tu să știi că nu le dai,
 Că-ți trebuie-n rai.
 Și iar să-i mai dai,
 Tot un colăcel
 Și un gulerel,
 C-o para în el.
 Ca să te lase să treci,
 Pe alte poteci,
 Să nu zăbovești,
 De vamă să te plătești.
 Și iar ți-o mai cere,
 Piciorul ce-l drept
 Și capu-nțelept.
 Tu șu nu le dai
 Că-ți trebuie-n rai.
 Și să știi că ai ce da,
 Și iar să-i mai dai,
 Tot un colăcel
 Și un gulerel,
 C-o para în el.
 Ca să te lase să treci,
 Pe alte poteci,
 Să nu zăbovești,
 De vamă să te plătești.

Se cântă când aruncă țărâna peste sicriu :

- Scoal' (loane), scoală,
Uităte la vale,
Să-vezi ce să vezi ?
Nourel de ploaie
Și nu-i nor de ploaie,
E nor de țărână
Și nu e de zmeu,
Roagă-te lui Dumnezeu.
Vântu mare s-abureze,
Țărâna s-o ușureze.
Vântu-âl mare a aburat,
Țărâna a ușurat
Cu slavă s-a ridicat
Lui Dumnezeu i-a îngenuncheat

Cântă cucu sus pe moară,
Și (lon) trage să moară.
Cântă cucu pe oblon,
Pe (lon) îl (o) așează-n tron.
Cântă cucu sus pe cruce,
Pe (lon) la groapă-l duce.
Cântă cucul pe nuiile,
(lon) lasă-n urmă jale.
Cântă cucu pe fântână,
Pe (lon) trage țărână.
Fă-mă Doamne ce m-ai face
Dar de el nu ma desface
Fă-mă un bob de argint,
Să mă duc pe sub pământ.
Pân' la el la mormânt,
Să văd cum a fost zidit,

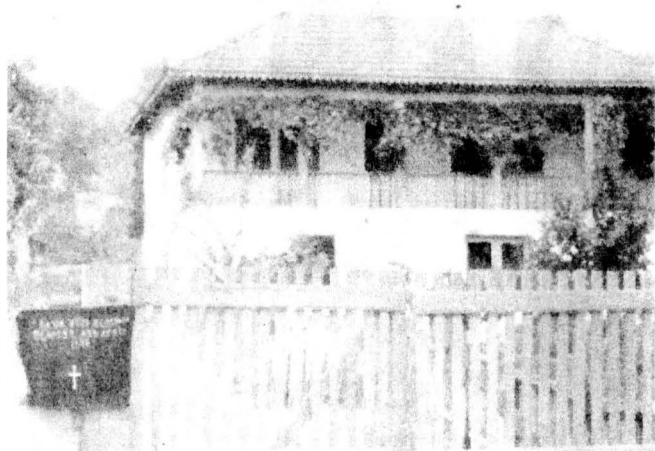
Și ce i-a mai putrezit.
Ochii cu sprâncenele,
Pleoapele cu genile,
Obrajii cu rujile,
(*Dacă defunctul este bărbat)
Gura cu vorbițele.
Obrajii cu rujile,
(*Dacă defunctul este femeie)
Gâtul cu mărgelile,
Mâna cu inelile,
Trupul cu brăcirile,
Piciorul cu opincile,
Care joacă horile,
În toate duminicile,
În toate sărbătorile,
Și-n toate nedeile.

ABSTRACT

After some assiduous analyses instituted on detachment, the author describes and classifies every object of the funeral arsenal. The describing order is a temporal one.

This are analysed the necessary arsenal for the dead person's journey to the other world, the necessary arsenal for the body burial, the alms.

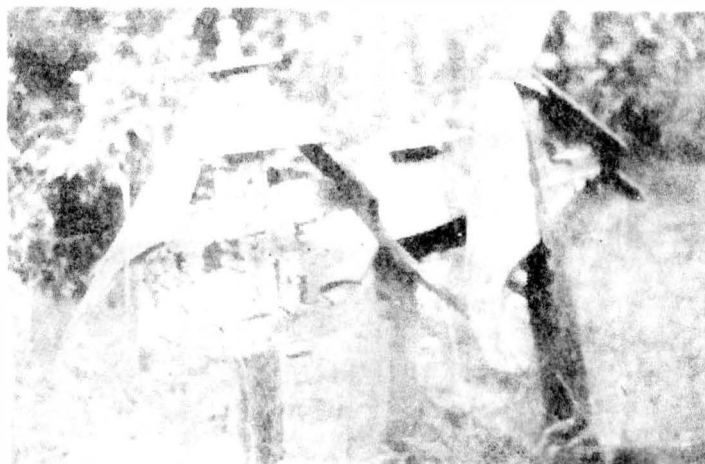
On the other hand, for the spiritual completion of the ritual in the studied area is transcribed „The down song” with its five parts.

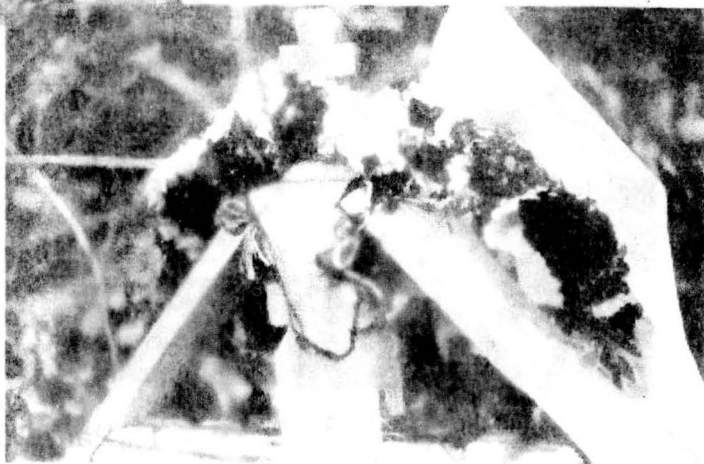
Doliul de la poarta unei gospodării
pus imediat după deces

Cruce și „tron”
lucrate de Șotea D. Ion

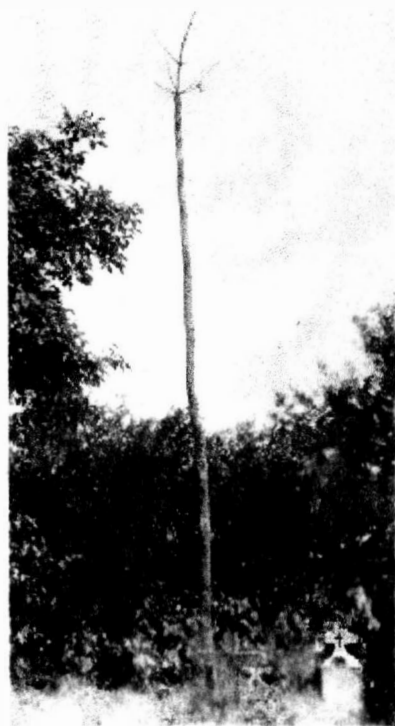
Tipuri de cruci

Cruce

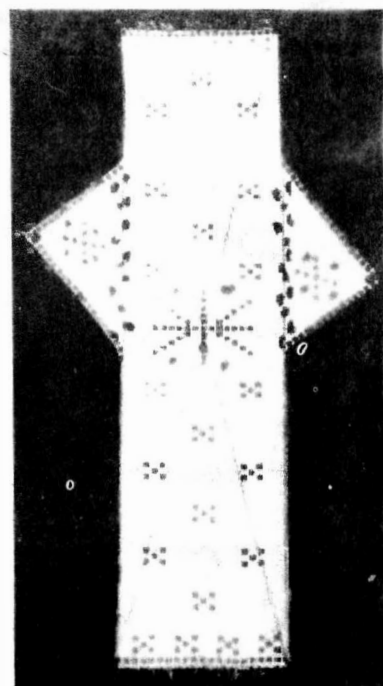
Cele trei femei care cântă zorile

Bradul de nuntă de pe
mormântul unui flăcău

Cortegiul fu orar

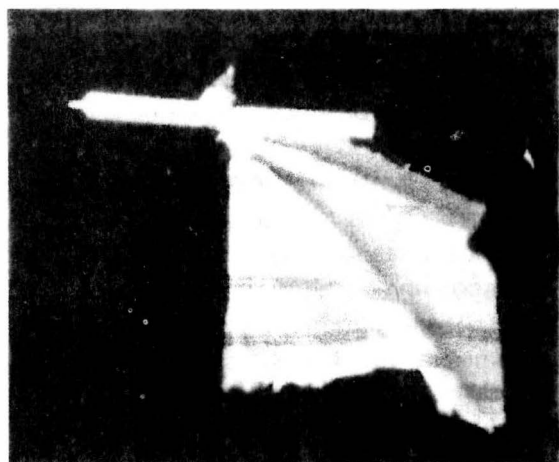
Pânza de ochi

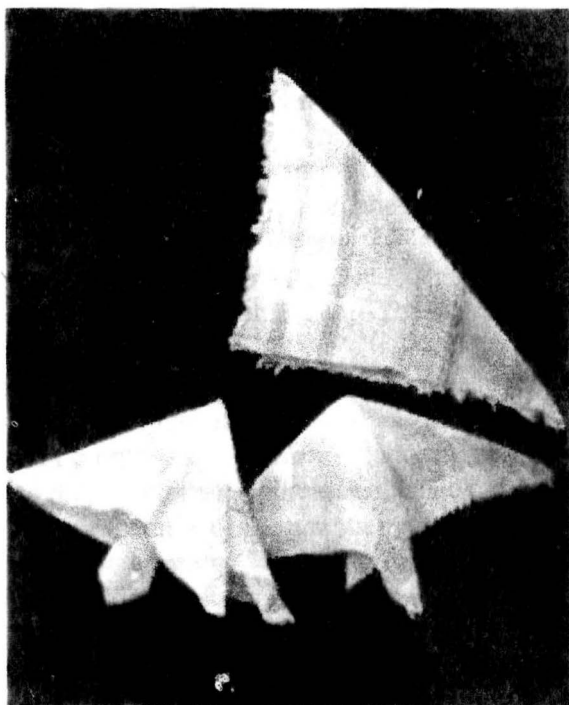
„Bitul” și crucea

Colac de „Dumnezeu”

Portret

Pomneți

Aspecte din timpul mesei
(pomana de acasă)